

ZIGMUND FREYD KONFLIKTDAN XIMOYALANISH MEXANIZMLARI HAQIDA

Qodirova Malikaxon Kahramonovna

JDPI, katta o'qituvchi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7337558>

ARTICLE INFO

Received: 10th November 2022

Accepted: 18th November 2022

Online: 19th November 2022

KEY WORDS

Konflikt, munosabat, ximoya mexanizmlari, fantaziya, tarbiya, vaziyat, ichki konflikt, axborot oqimi, frustratsiya, to'liqsizlik, hissiyot, ruhiy kasalliklar, depressiya, xulq, ong osti.

Konflikt – o'zaro qarama – qarshi bo'lgan ziddiyatli manfaatlar va munosabatlarning ochiq to'qnashuvidir.

Konfliktning yechimini topish – konflikt vaziyatni yo'qotish hamda u yuzaga keltirgan munosabatlarni to'g'ri yo'lga solish bilimlari va ko'nikmalari majmuidan iboratdir. Konflikt - oddiy hol. Chunki konflikt har birimizning turmushimiz va tirikchiligimizga xos bo'lgan, xayotimizga tegishli narsa. Insonlararo, oilalar ichida bo'layotgan konfliktlardan o'zini tortishni bizga bolaligimizdan o'rgatib kelishadi. Bizni bolaligimizdan konflikt vaziyatlardan o'zimizni tortishga, "janjalkash" bo'lmaslikka, nizolarni keltirib chiqargan va unda qatnashgan odamlardan o'zimizni tortib yurishga o'rgatishadi. Konflikt - bizning milliy mintalitetimizda "yaxshi" bo'lmagan holat va vaziyatga tenglashtiriladi. Konflikt bo'lganidan ko'ra, konflikt bo'lmaganini biz afzalroq ko'ramiz.

ABSTRACT

Maqolada shaxsning ichki konfliktlari, shaxslararo munosabat turlari, Zigmund Freydning konfliktidan ximoyalanish mexanizmlari haqidagi fikrlar bayon etilgan.

Biz konfliktni hayotimizdagi eng "yomon" davr sifatida baholaymiz. Konfliktidan uzoqroqda yashash ko'nikmalari bizning tafakkurimizga chuqur singdiriladi.

Shubhasiz, inson oddiy holatlarda konfliktli vaziyatlarga tushib qolsa, balki maxsus konfliktologik bilimlarsiz ham qanday yo'l tutishni bilishi mumkin. Ammo murakkabroq vaziyatlarda konfliktli munosabatlarni bartaraf etish usullarini bilish ortiqchalik qilmaydi. Ijtimoiy hayotda asosiysi konfliktologiyaning o'rni, u haqda fikrlash va yozish, uni bilmay turib muhokama qilish jarayonidagi xato va qiyinchiliklar tug'ilishidan ko'ra, yechimni grammatik va mantiqiy bilimlar asosida izlashda hisoblanadi.

Freyd inson ichki dunyosidagi konfliktining mantiqiga yuzlandi. U konfliktlar

dunyoning yaxlitsizligini inson qalbidagi qayg'uli izi deya hisoblashni rad etdi. Shuningdek, inson ichki konfliktini harakat

ko'rinishi, qalbning dinamikasi deb e'tirof etdi. Ichki konflikt shaxs rivojiga ta'sir etadi. Kuchlar to'qnashuvida oqibatni bir tomonlama aniqlash mumkin emas. Shuning uchun shaxs o'z imkoniyatlarini ochib berishi kerak. Inson qalbining azobli kurashiga o'ralashib qolishi va beixtiyor o'z yaqinlarini ham konflikt munosabatga tortishi mumkin.

Bu so'zni aytishda kurash chaqiriqlari eshiltigandek, go'yo inson o'zini turli bosqinlardan asrash uchun nimalardir qilayotgandek. Shaxsdagi eng qimmatli narsa uning ahloq dasturi hisoblanadi. Inson o'zini bugun ham kecha qanday bo'lsa, bir yil oldin, tug'ilgandan boshlab shu kungacha kim bo'lgan bo'lsa shundayligicha anglashga intiladi. Inson o'zining ahloqini qarshilik ko'rsatmaydigan, ko'nuvchan, cheklangan deb hisoblaydi. Ammo hayot barcha dasturlardan murakkabroq. Inson ehtiyojlari qondirilmaganda o'zgacha holatga tushadi. Bu esa talab va uning qanoatlantirilmasligini anglash o'rtasida konflikt keltirib chiqaradi. Frustrasiya holati paydo bo'ladi: maqsadga erishish yo'lidagi qayg'urish. Bunday vaqtda "Men" himoya mexanizmini ishga soladi.

Avvalo bu oddiy ta'sir – kelayotgan axborot oqimini to'xtatish hisoblanadi. Faktlar rad etiladi. Rad etilish shaxs o'zini hech qanday hodisa bo'lmagandek tutishini faraz qiladi. Bunday himoyaga murojaat etuvchilar bolalar yoki yoshi kattaroq insonlar bo'ladi. Og'ir haqiqatki o'qimishli odamlar ham shunday himoyaga intiladilarki, bunday holatlar ruhiy kasalliklarga olib keladi. (masalan, xotin erining o'limiga o'zi guvoh bo'lsa hamki buni tan olmaydi).

Himoyaning yana bir ko'p tarqalgan formasi bu unutish hisoblanadi. Psixologik

izlanishlar shuni ko'rsatadiki, inson hech narsani unutmaydi. Biz aniq hodisalarning ongimizda katta bo'lmagan qisminigina saqlab qolamiz. Zarurat tug'ilganda xotiradan kerakli ma'lumotlarni ololamiz. Freyd bu holatni xotira oldi deya ta'riflaydi. Agar himoyaning siqib chiqarish mexanizmidan foydalanilsa shikastlovchi ma'lumot ondan ketib ongsizlika tushib qoladi. Ong ostida insonga qayg'u olib keluvchi fikr va hissiyotlar yashiringan. Ularni yo'qotilgan deb bo'lmaydi. Ularga faqat ongning nurlari tushmayapti xolos. Fantaziya – bu ham himoya mexanizmlaridan biri bo'lib, ko'pincha xafa bo'lgan bolalar o'zlarini o'lib qolishiyu otalarining chekayotgan azoblarini tasavvur etishadi. Kechinmalar doimo haqiqiy, tasavvuriy harakatdan farqli ravishda shaxsni tinchlanishiga ta'sir etadilar. Fantaziyaning og'ir formasini paydo bo'lishi inson o'zidagi siqib chiqarilgan hissiyotini boshqalarga ko'chirishi bilan bog'liq. Bunda himoyaga ko'chirib o'tkazish (proyeksiya) mexanizmi ishga tushadi. O'z g'amini boshqalarga ko'chirib, ularda ham shu qayg'u belgilarini ko'rish bunga misolbo'la oladi.

Ammo, himoya mexanizmlari inson psixologik faoliyati bilan cheklanmay harakatga o'tadi. Agar boshliqdan hafa bo'lgan xizmatchi yo'lida biror hayvonni tepib yuborsa va uyga kelib yomon ovqat uchun xotinini urishsa, bunda himoya mexanizmining aralashib qolish turi ishga tushadi. Qalb jarohatining manbasi boshqa obyektga o'tgandek go'yo. Ko'chirib o'tkazish qarshi harakatlarni aks ettiradi. Bezorilarning ahloqi shunga xos. O'zlarini rad etilgan hisoblab, alamlarini o'zgalardan oladilar va buni o'zini himoyalash deb tushuntiradilar. Bu holat himoya mexanizmining rasionalizasiya

(rasionalizm - lotinchadan aqliy, oqilona ma'nolarini beradi. Bilishning to'g'rilik mezoni aqlidir".) holati hisoblanadi. Bu harakatga ong osti boshqarayotgan yolg'on intellektual ta'rif bilan bog'liq. Hato harakat go'yo o'zining tasodifiyligi bilan shaxsni yomonliklardan xalos etadi.

Himoya mexanizmlarining turli psixologik adabiyotlarda turiligi, bir xillik yo'qligi va birliklarda farqlilik borligi qayd etilgan. Ammo Freyd ularning asosiylarini sanab o'tadi. Himoya mexanizmining fenomeni eksperimental tasdiqlandi, uni ko'plab psixiatrlar, psixologlar va psixoterapevtlar o'z ish faoliyatlarida hisobga olishadi. Konfliktologiya uchun fenomenning o'zi muhimroq. Himoya mexanizmlarining interpretatsiyasi kuzatuvchilardan ogoh bo'lishni talab etadi, chunki ularni himoyadagi shaxs anglamaydi. O'ziga ishonmayotgan odamboshqa bировga ishonchi bilan o'z xulqidagi ikkilanishlar haqida murojaat etishi bu holatni yumshatadi.

Kundalik oddiy hayot oqimida himoya mexanizmlari shaxsga kutish va tushunish orasidagi ikkilanishlarni yengib o'tishga yordam beradi. Ammo tang holatlarda himoya mexanizmlari ichki shaxsiy konfliktni yanada chuqurlashtirib, uni o'zidan qoniqmaslikning anglanmagan manbaiga aylantirib qo'yishi mumkin.

Freyd psixik kasalliklarni ichki konflikt bilan bir qatorda o'rganishga intiladi. U «depressiya, tahlika, qo'rqinchli fantaziyalarni umuman olganda, baxtsizlikni boshdan kechirishga majburlovchi salbiy hissiy holatlarning yig'indisi» deb hisobladi. [10]

Ba'zan inson o'z ahloqidan ajablanadi, qilmishidan uyaladi. Bemorlar bilanishlay boshlab, Freyd odamlarni salomatligi chegarasi va mutloq sog'ligini aniqlovchi

kasalliklarning muammolarini juda ko'plab farqlay oldi. Shuning uchun ichki konfliktning umumiy qoidasini qurishni boshladi. Tashqi kuzatuvchining nuqtai nazaridan himoya mexanizmlarining natijasiz harakati inson haqidagi maqsad va mablag'ga erishishning to'g'ri kelmasligida namoyonbo'lar ekan. O'z xulqiga tanqidiy yondoshmaslik ham ichki konfliktni keltirib chiqaradi. Omadsizlikning muhim ko'rsatkichi inson o'zini og'riqli mavzularga yaqinlashishdan saqlashi, to'satdan uzilishlar qilishi, davom etishga qiynalishi, shikastlovchi so'zlarni eshitmay qolishi va boshqalardan iborat.

Oshkor bo'lmaydigan hech bir sir yo'q. Ong ostidagi yashirin sirlar faqat o'sha inson ongi uchun yashirin xolos. Uning xulqida bu hol namoyon bo'ladi: fantaziyalarida, tushida, hazillarida, yozishmalarida, unutganlarida va hechkimga tushunarli bo'lmagan jizzakiligida. Konfliktidan chiqish metodlari juda o'rganuvchan bo'lib chiqdi. Birinchidan, konfliktni ochish, anglash va uning tabiatini tushunish kerak. Ikkinchidan, uni to'laligicha his etish va boshdan kechirish lozim. Masalan: Freyd bemorga konflikt holatni eslashga yordamlashardi. Ko'p hollarda eslash va his etish bemorlarni ruhiy shikastlanishdan xalos etadi. Uchinchidan, zarurat tug'ilganda ochilgan konfliktni ildizlarini va oqibatlarini tahlil qilish samarali hisoblanadi.

Agar shaxs uning istagi yoki hohishi mavjud va ma'lum bo'lgan ahloq normalaridan qanoatlanmasa, qanday yo'l tutishi mumkin? U holda uning oldida Ikki yo'l bor: birinchisi, insonga ahloqning barcha sifatleri ma'lum emas. Shuning uchun usullarni kengaytirish, o'rganish foydadan holi emas. Ikkinchi yo'l, ichki konfliktidan azoblanayotgan odamlar

behosdan bir usulni topishdi. Bu sublimasiya (ma'nosi: shahvoniy quvvatning ijtimoiy foydali yuksak maqsadlarga va obyektlarga yo'naltirilishi, ya'ni tabiiy maylning mehnat faoliyatiga, aqliy va ijodiy faoliyatga qaratilishi) – himoya mexanizmi bo'lib, unda o'xshash usul bilan yuqori darajada muammoni yechishning imkonini beradi. O'xshashlik topilmasa oxir oqibatda o'z muammosini tushunib, aql bilan ichki konfliktni bartaraf etish mumkin.

Freyd shaxs psixologiyasining rivojiga katta hissa qo'shdi. Psixologik tahlil asoschisining ta'limoti uning shogirdlari tomonidan ham ko'plab tadqiqotlarda asoslab berildi. Freydning ta'kidlashicha, bola o'zini ota-onasi va kattalar bilan taqqoslab kuchsizlikni seza boshlaydi. A. Adler bu kuzatuvni o'z izlanishlarining bazasiga aylantirdi: «bolalikda har qanday inson to'liqsizlik hissini boshdan o'tkazadi». [18]

Konfliktida kuchsizlik hissi va yuqori natijaga erishish istagi orasida shaxsning o'z kuchsizligini yengishga intilish va imkoniyatlar cho'qqisini zabt etish istagi yotadi.

To'liqsizlik jarayonini Adler shaxsni yuqori natijalarga zabt etishga qodir bo'lgan ijodiy kuch deb hisobladi. Hatto aniq nuqsonlar ham shu kuch bilan bartaraf etilishi mumkin ekan. Insoniyatning rivojlanish tarixi buni bir necha bor isbotlab berdi: «ko'pgina buyuk musiqachilarning eshitishda nuqsoni bo'lgan; buyuk rassomlar – ko'rishda nuqsonli; buyuk sarkardalar orasida bo'yi pastlari ham ko'plab uchragan». [15]

Juda ko'hlik va aqlli donishmand Suqrot ham bolaligida juda xunuk, ko'rimsiz ko'rinishga ega edi. Afinaga kelgan folbin Suqrotning yuziga qarab uning xarakterini

sanab berdi: “qizg'anchiq, qahrli, o'zini boshqara olmaydigan”. Afinaliklar folbinni kaltaklashmoqchi bo'lishdi, chunki Afinada Suqrot dan ham yaxshiroq, mehribon inson yo'q edi. Ammo Suqrot ularni to'xtatib qoldi: U sizlarga ayni haqiqatni aytdi, men haqiqatdan yoshligimda qalbimda qizg'onish, qahrni his etar edim, lekin o'zimni qo'lga olishga harakat qildim, o'zimni qayta tarbiyaladim va siz tanigan inson bo'lishga erishdim deya javob bergan ekan.

O'zidagi to'liqsizlikni yengish shaxsda muloqotchanlikni oshiradi. Bu esa Adler hisoblaganidek, insonni hamkorlikka, o'zaro tushunishga va qo'llab-quvvatlashga bo'lgan tug'ma intilishni tarbiyalaydi.

Agar shaxs to'liqsizlik hissiga qarshi kurashmasa, inson boshqacha hissiy kechinmalarni boshidan o'tkazishi mumkin. Shaxsiy o'sishga qarshi to'siqning asosiysi, bu ota-onalarning bolaga e'tiborsizligi, yuqori darajada bolani himoyalash, erkalatish yoki qaysidir tana a'zosining kuchsiz yoki sustligi hisoblanadi. Bunday holatda omadsizliklar, azoblanishlar to'liqsizliklarning jamlanmasiga aylanib shaxsda o'ziga nisbatan doimiy chuqur kamchiliklarni, yo'qotishlarni his etishga majbur etadi. Shaxs o'z hayotini qurishda aniq natijalarga erishish o'rniga yuqori kompensasiyaga intiladi, o'zini va boshqalarni o'zining shubhali yutuqlariga ishontirgisi keladi. Sog'lom ijtimoiy hissiyotning ovozi pasaya boradi, hokimiyatga bo'lgan qayg'uli intilish o'sib boradi.

Ichki konfliktni bir yoqli qilolmay, natijada qarshimizda yo'qotishlarga ega shaxs yuzaga chiqadi. Ichki konflikt ijtimoiy konfliktga aylanib, shaxs atrofdagilarni ham o'zining azobli to'qnashuvlariga, hokimiyat uchun kurashga undaydi.

Shunday odamlar borki, ularga insoniyat va ularning muammolari begona va uzoq tuyuladi. O'zi bilan ovora bo'lib, shaxsiy hokimiyatga intilib, insonlardan nari bo'lib, ularni o'ziga dushman deb biladi. O'z g'alabasiga ishonmay, shaxsiy

mag'lubiyatini katta qo'rquv bilan kutadi va oqibatda tengsiz manmanlik orqasidan mag'lubiyatdan kecha olmaydilar. Shuning uchun bunday odamlar to'liqsizlikni his etishlari ajablanarli holat emas.

References:

1. Karmin. A. S. Konfliktologiya SPb.: Izdatelstvo «Lan», 1999.
2. Raximova K., Abdullayeva A.. Tarbiyasi qiyin o'smirlar psixologiyasi ilmiy-uslubiy qo'llanma, Farg'ona, 2006 y.
3. Skott D. "Nizolarni hal etish usullari". Kiyev, 1999.
4. Malika Qodirova, Особенности периода взросления подростка , Архив Научных Публикаций JSPI: 2020: Архив №41 (science.i-edu.uz, jspi.uz)
5. Malika Qodirova, ЕВРАЗИЙСКИЙ СОЮЗ УЧЕНЫХ (ЕСУ) Ежемесячный научный журнал № 10 (79)/2020 Том 1, Серия: , Архив Научных Публикаций JSPI: 2020: Архив №95 (science.i-edu.uz, jspi.uz)
6. Qodirova, M. (2020). Voyaga yetmagan o'smirlar xulq atvorini shakllantirishda olib boriladigan ishlar mazmuni. Архив Научных Публикаций JSPI, 1(41). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/5637
7. Qodirova, M. (2020). Shaxsning ichki konfliktlari va mexanizmlari. Архив Научных Публикаций JSPI, 1(41). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/5635
8. Qarshiboeyeva, G. Хаётни севиб яшанг!. Архив Научных Публикаций JSPI, 1-48.
9. Qarshiboeyeva, G. Психологик маслаҳат. Архив Научных Публикаций JSPI.
10. Каршибаева, Г. А. Особенности суицидального поведения в подростковом возрасте. Молодой ученый, (7), 663-665.
11. Каршибаева, Г. А., Абдукадырова, Н. Х. Психологические особенности педагогических конфликтов. Психология: традиции и инновации (pp. 65-68).
12. Каршибаева, Г. А. Теоретическая основа проблемы психологических особенностей подростков с суицидальным поведением. Молодой ученый, (49), 230-233.
13. Каршибаева, Г. А., Абдукадырова, Н. Х., & Абдукаримова, Э. И. Педагогические конфликты-неизбежные спутники школьной жизни. In Аспекты и тенденции педагогической науки (pp. 115-117).
14. Karshibayeva, G. Diagnostics and Preventive Measures against the Suicidal Behavior of Teenagers. YOUNG SCIENTIST USA., 117.
15. Каршибаева, Г.А. Эмоциональные аспекты при суицидальном поведении подростка. Scientific Collection «InterConf», (40): with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Scientific Community: Interdisciplinary Research» (January 26-28, 2021). Hamburg, Germany: Busse Verlag GmbH. 304-309 с
16. Каршибаева, Г.А. Причины суицида и факторы риска. Психология интегральной индивидуальности в информационном обществе сборник статей II международной научно-практической конференции 23 апреля 2021 года. г.Саратов

17. Karshibayeva, G Diagnosis of suicidal behavior in adolescents. International Journal for Innovative Engineering and Management Research. A Peer Reviewed Open Access International Journal.// Vol 10 Issue03, March 2021 501-505 p